

Die diepblou see.

François Loots. Kaapstad: Umuzi, 2017. 239 pp. ISBN: 978-1-4152-0953-0.

DOI: dx.doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.55i1.4285

Een van die gevolge van Suid-Afrika se ingewikkelde geskiedenis—en ons omgang met daardie geskiedenis—is dat eertydse belangrike persone vandag bloot as randfigure onthou word. Dit is steeds die geval met politici en intellektuele soos byvoorbeeld die SAKP se Bram Fischer en die ANC se Bethuel Setai. Maar waar die historiografie en populêre geskiedenis-diskoerse stil raak, of selfs opsetlik swyg, tree die literatuur in.

Met *Rooi Jan Alleman*, François Loots se 2013-roman, pak die outeur 'n herwaardering van Bram Fischer aan. Dié roman is vir die UJ-prys vir skeppende skryfwerk benoem. Hierop volg in 2017 *Die diepblou see*, waarin die kort lewe en loopbaan van Jan Hofmeyr, 'n ander meestal afgeskepte figuur, onder die loep geneem word.

Net kortliks oor Jan Hofmeyr: Op die ouderdom van 17 het hy reeds 'n MA in Klassieke Tale aan die Universiteit van Oxford verwerf. Op 22 word hy die prinsipaal van die instansie wat onder sy bestuur die Universiteit van die Witwatersrand sou word, en in 1924 word hy deur Jan Smuts aangestel as Administrateur van Transvaal. Hierop volg 'n politieke loopbaan waartydens hy as liberaalgesinde in verskeie regerings diverse portefeuljes in die kabinet bestuur het, en uiteindelik alom beskou is as opvolger van Smuts. Hofmeyr sterf egter skielik in 1948, kort ná die Nasionale

Party se veelbesproke oorwinning. Sy rol as leier in die progressiewe Afrikanerpolitiek kon jammer genoeg nooit tot volvoering kom nie. In *Die diepblou see* word daar gepoog om weer te besin oor Hofmeyr se moontlik durende invloed op ons politieke landskap.

Die gebeure in *Die diepblou see* begin in 1897, oënskynlik die jaar waarin Jannie as kleuter baie siek was. Die magiese toon van die roman word reeds in die eerste hoofstuk gevestig, met die narratiewe fokus op die figuur van God wat moet besluit of hy die gebede van jong Jannie se ma Deborah gaan aanhoor en haar siek seun se lewe gaan spaar. Hierna spring die verhaal vooruit na rondom die middel 1920's, terwyl Hofmeyr gedien het as administrateur, en saam met sy moeder besoek aflê by familie op 'n klein dorp in die Bo-Karoo.

Eerder as om in groot detail die hoofkarakter aan die lesers bekend te stel, verweef die outeur die merkwaardige Hofmeyr in die kleindorpse Karoolandskap. Dié indrukwekkende man word nie ensiklopedies bekendgestel nie; die leser leer hom ken deur 'n gesprek tussen twee plaaslike vroue by die algemene handelaar op die dorp (37):

“Jannie Smuts het hom die werk gegee.”

“Hulle sê hy het op veertien al skool klaargemaak.”

“Ek het gehoor op elf.”

“Dit is so. Op veertien het hy al graad gekry.”

“Ek kan my sulke mense nie indink nie.”

“Hulle sê hy onthou alles.”

“Hy kyk net so na ‘n boek.”
“En dan onthou hy regtig alles?”
“Dit is so.”

Die roman gaan in op Hofmeyr se kort tydjie waar hy wegbreek van sy verpligtinge as administrateur, en gee daardeur ook vir die leser ‘n blik op die kompleksiteit van sy werk en hoe hy hom amper sy lewe lank dikwels ooreis het. Wat Loots met geslaagdheid verrig, is dat Hofmeyr ‘n spil word waarom die Karoo se plaas- en dorpsmense se lewens vir die duur van sy besoek blyk te draai, van sy tante Magriet en haar gesin, tot die alleenloperboer Hannes, en die selfstandige skoolonderwyser, Joy. Dit skep by die leser die indruk van die effek wat Hofmeyr dikwels as politikus op andere kon hê deur juis die karakter vanuit die perspektief van ander te benader. Deur die klem te lê op Hofmeyr se afsydigheid word die ontwikkeling van sy politieke denke en ook, meer verrassend, sy seksualiteit, verken.

Die motief van water is een waarna die roman telkens terugkeer. In die gedeeltes wat deur Hofmeyr gefokaliseer word, sien ‘n mens die vryheid en ontsnapping wat hy in swem vind—waar hy probeer helderheid verkry oor die politieke stryd wat woed tussen konserwatisme en liberalisme. Hierdie stryd word veral voorgestel deur die motief van mure, en die simboliese en letterlike skeiding, oftewel apartheid, wat daardeur gevestig kan word. Albei motiewe tree herhaaldelik na vore in Hofmeyr se drome. Hierdie drome bring by die leser tuis hoe verterend Hofmeyr se loopbaan

naderhand geword het, terwyl hy hom deurgaans oor die toekoms van Suid-Afrika besorg het.

Die tweede deel van die roman speel nader aan die 1948-verkiesing af. Die narratief volg steeds vir Hofmeyr, maar ons word ook voorgestel aan Robert, sy sekretaris in die parlement. Robert is ‘n weeskind; die kind van ‘n immigrant wat hom as baba in die sorg van die Katolieke Kerk gelaat het. Die ontwortelde Robert voel ‘n sterk drang na ‘n soort tuiste wat hy nooit as jong seun gehad het nie, maar as gay man voel hy vervreem van sy omgewing. Hy bewonder vir Hofmeyr, maar weens laasgenoemde se afsydigheid dryf Robert al hoe verder van die liberale waardes van Hofmeyr na die meer radikale vryheid wat beloof word deur die sosialisme.

Met die eerste leeslag het ek moeilik bygehou met *Die diepblou see*. Die verbeeldingspronge en magies-realistiese gebeure word uitgebeeld as deel van die verhaalwêreld ten einde blote fantasie te vermy, maar dit geskied juis in so ‘n mate dat die verhaal se vloei ‘n reeks strome word wat almaardeur ineenvloei, en die taalgebruik is soms verwarrend. Nadat ek nog ‘n slag die verhaal deurgedraf het—want die roman is nie besonder lank nie—het ek ietwat meer waardering vir die wyse waarop die bogenoemde motiewe van water en mure ingespan word om die verskillende karakters te kompliseer en af te rond, al stomp die gereelde herhaling van dié beelde hul trefkrag toenemend deur die loop van die roman af. Oplaas bind die verhaal die karakters en gebeure effektief genoeg as geheel saam.

Met tye skiet die roman miskien te ooglopend vooruit om Hofmeyr op 'n podium te plaas as die grondlegger van die (blou) progressiewe politiek in Suid-Afrika. Alle lesers sal nie noodwendig hierdeur gesteur word nie. Loots skets 'n kort en met tye meesleurende beeld van 'n figuur uit ons geskiedenis wat weliswaar weer oorweeg moes word, maar die roman doen nie heeltemal bevredigend aan sy aanvanklike belofte gestand nie.

Reinhardt Fourie

fourir@unisa.ac.za

Universiteit van Suid-Afrika

Pretoria